

Editörden

“Ordu millet” ve “Her Türk asker doğar”, belki de Türk siyasal hayatına yön veren ordunun beslediği toplumsal ve siyasal kültürün boyutlarını göstermesi açısından son derece önemli ipuçları veren iki önemli şiar gibi gözüküyor. Cumhuriyet döneminde gerçekleşen pek çok askeri darbe veya darbe girişiminin gerisinde belki de böylesine bir benimsenmişliğin yattığı da söylenebilir. Otuzların Türkiye’inde, şef kültürünün ön plana çıkarıldığı; ebedi ve milli şef etrafında yaratılan piramitsel toplum ve onun en üst ucundaki yöneten olgusunun yanı sıra, astın üste koşulsuz itaatinin toplumsallaştırılmasıyla birlikte militarizmin sadece mesleki bir olgu olarak kışla sınırları içinden tüm topluma teşmilini kolaylaştırdığı da buna eklenebilir.

Cumhuriyet tarihimizin ilk askeri darbesi 27 Mayıs 1960’ta gerçekleşti ve sadece toplumu değil, orduyu da derinden etkiledi. Bu etkilenmenin en dikkat çekici boyutu: Katı hiyerarşinin olmazsa olmazlığının meşum bir gaye uğruna bertarafıymış gözüküyor. Toplumsal ve siyasal hayatta son derece elzem olan çoğulcu ve çok sesli düzenin ordu içindeki tatbikinin, bir ordunun bozgun sebeplerinden biri olduğu biliniyor. 27 Mayıs’ta hiyerarşi dışı ve son derece haksız ve hukuksuz bir müdahale gerçekleşti ve ordunun başıyla bir kuvvet kumandanı da tutuklananlar arasındaydı. Darbeyi gerçekleştiren askeri zevatin kurumsal ifadesi olarak takdim edilen Milli Birlik Komitesi’nin otuz sekiz üyesi içinde beş general olsa da etki ve yetkilerinin diğerlerinin oldukça gerisinde olduğu söylenebilir. Bu da darbenin üzerinden altı ay geçmeden meydana gelen iç darbeyi ve altmışlı yıllar boyunca gerçekleşen iki darbe girişimi ve hükümet bunalımlarının doğallığını ortaya koyuyor.

12 Mart Muhtırası ise bir başka tarihsel uğrak; aslında 27 Mayısçıların ordu içindeki radikalleşmeyi görüp, bir parça kendi mazilerinden gelen ve içinde doğdukları hiyerarşiden sapma emareleri gösteren astları tarafından yapılacak radikal bir darbeyi bertaraf etme arayışı. Bu kez sivil mihmandarların çok etkin oldukları, entelektüel camianın radikal sol kanadının da haddinden fazla işin içinde olduğu 9 Mart darbe planının geçirilmesi gayreti. Ordu imkanlarının bir süre sonra kariyer basamaklarının zor gücü olarak istismarının en belirgin görüntüsü olan Faruk Gürler ve Muhsin Batur ikilisinin önce yüksek komuta konseyi içinde Memduh Tağmaç’ı tasfiyede birleşip, sonrasında aralarındaki ihtilafın sonucu olarak her ikisinin birden kendiliğinden tasfiyesi.

Sonu 12 Eylül darbesiyle neticelenecek iktisadi bunalımın 24 Ocak Kararlarıyla çözümlenmesi içine girişi; anılan kararların tatbikinin ise ancak ve ancak anti demokratik, otoriter askeri bir rejim içinde mümkün olması; böylesi bir rejime rızanın ise toplumu, can kaygısı karşısında her türlü boyun eğişe gönüllü kılmanın aracı olarak gerekli korku ve dehşeti sağlayacak terörle mümkün olacağına bilinciyle yapılan provokasyonlar yetmişli yıllara damgasını vurdu. 12 Eylül felaketi, bugünün siyasetini belirleyen ve zannedildiğinin aksine etkisi en uzun süren ve sürmekte olan son darbedir. Her ne kadar 28 Şubat, 27 Nisan ve 15 Temmuz parantezleri

açılıp kapansa da aslında pek çok değişikliklerine rağmen yürürlükteki 1982 Anayasasıyla gitti dendikçe “*Buradayım*” diyen bir umacı niteliğindedir.

Dergimizin “*Türkiye’de Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs Darbesi*” konulu bu sayısında dört çalışmayı bulacaksınız. *Köktürk* tarafından kaleme alınan çalışmanın ana sorunsalı: Hemen hiçbir toplumsal gelişmede ihmal edilmesi mümkün olmayan ekonomi politik boyutun ordu-siyaset ekseninde cereyan eden gelişmeler etrafında şekilleniyor. Özellikle Ordu Yardımlaşma Kurumunun süreç içinde sermayenin önemli bir bileşimi olarak, sistem içindeki siyasal gelişmelerden yana tavır koyarken; OYAK öncesi ordu ve OYAK sonrası ordu şeklinde karşılaştırmalar yapabilmeye imkân veren önermeler ileri sürüyor. 27 Mayıs öncesinin geçim sıkıntısı çeken, halkın içinde; çoğu kez gecekondularda yaşayan ve toplumsal kesimlerden kopuk olmayan askeri sınıfın özellikle general rütbeli üst tabakasının gerek OYAK gerekse sermayenin kimi holdinglerinde yönetim kurulu üyeliklerini elde etmek suretiyle yaşadıkları sınıf atlamalarını çok geniş bir perspektiften analiz ediyor.

Deniş ise: 27 Mayıs darbesinin sivil kanatta ve özellikle basındaki amiral gemisi niteliğindeki AKİS Dergisi üzerine odaklanan çalışmasında: AKİS Dergisinin, öykündüğü Batılı benzerlerinin aksine tarafsız ve bağımsız yayın yapma iddiasına sadık kalan bir yayın politikasını sürdüremediği sonucuna varıyor. Sahibi ve başyazarının ana muhalefet partisi liderine damat oluşunun hem mesleği hem de kişiliği üzerinde bir dönüm noktası olduğu; dönemin pek sınırlı olan ve biraz da iktidarın yürüttüğü basın politikası sebebiyle kendiliğinden oluşan *fısıltı gazetesinin* suflörü olduğunu iddia ediyor. Derginin; 27 Mayıs öncesinde ve bir müddet de hemen sonrasında yürütülen bilgi kirliliği sürecindeki, devrilen iktidar aleyhindeki yalan haber üretim merkezi niteliğine dikkat çekiyor.

Çaylak ve Kaymal’ın çalışması ise renkli bir o kadar da müzmin muhalif bir isme odaklanıyor: Osman Bölükbaşı, nam-ı diğer: Anadolu Fırtınası. Osman Bölükbaşı’nın adeta tek kişilik dev kadro şeklinde popülerize edilebilecek siyasal performansı, memleketi ve seçim bölgesi olan Kırşehir’i Türk siyasal hayatında unutulmaz bir konuma getirmiş gibi gözüküyor. Siyasal hayatımızda bölünerek içinden yeni iller çıkan şehirler pekâlâ mevcut ancak bir ilin verdiği oylar sebebiyle ilçeye dönüştürülmesi hususunda, her ne kadar bu hatadan çabuk dönülse de tek örnek gibi duruyor. Bölükbaşı’nın anti İnönüculikle başlayan ve siyasete başladığı Demokrat Parti lider kadrosunu muvazaacılıkla suçlayarak daha uç bir muhalif partinin kurucuları arasında yer alması; uzun ellilerde ise DP iktidarından kurtulmak için bu kez İnönü’yle iş birliği yapmaya yönelmesi, siyasi hasımlarınca tenakuz olarak ifade edilse de inatçı çizgisinin teslim edilmesi gerektiği üzerinde duruyor.

Sunay ve Ezgin; 27 Mayıs’ın açtığı yolun 12 Mart uğrağına kadar olan sürece yoğunlaşıyorlar. Altmışlı yıllar boyunca yaşanan krizler ve anılan yılların ikinci evresinden itibaren 27 Mayıs’ta devrilenlerin tekrar iktidara gelmeleri karşısında tahammülsüzleşen kesimlerin girdikleri çeşitli tertiplerin izlerini sürüyorlar. Türk siyasi ve düşünce tarihinin sol boyutunun 1925 ve 1951 tutuklamaları ve uzun yeraltı dönemi sonrasında altmışlı yıllar boyunca özellikle zinde güçler olarak takdim edilen kesim içinde başat konuma gelişinin arkasındaki iç ve dış dinamiklere; kitleselleşmenin kısa vadede mümkün olmayışı tespiti sonrasında girdikleri ittifak arayışlarının ordu boyutuyla, 9 Mart ve 12 Mart’ın ilgisini araştırıyorlar. 27 Mayıs’ta ast-

ları tarafından yönlendirilen, çekip çevrilmeye çalışılan, ordu haricine atılan üstlerdeki rahatsızlığı anımsayan ve 27 Mayıs'ta ast iken ancak bu kez üst rütbeli konuma gelmiş olanların kendi astları tarafından tasfiye edilme korkusu içinde 9 Mart'taki topyekûn darbeyi 12 Mart'la geçıştirdiklerini iddia ediyorlar.

İnsan ve İnsan Dergisinin 29. Sayısının "*Türkiye'de Ordu ve Siyaset: 27 Mayıs Darbesi*" hakkındaki bu dört çalışmayla; bu başlık altında oluşmuş literatüre oldukça faydalı bir katkı sunmuş olacağını umuyoruz. Yazarlara, yazıları titizlikle değerlendiren hakemlere, dergimiz mutfağının olmazsa olmazı arkadaşlarımıza, daimî editör ve editör yardımcılarımıza teşekkür etmek üzerimize borç ve zevkli bir vazifedir.

Doç. Dr. Cengiz Sunay
Sayı Editörü